

Rozdział 10

Model budowania współpracy transgranicznej na przykładzie klastra zrównoważonego rozwoju i turystyki prozdrowotnej w regionie polsko-czeskim

Elżbieta Karaś

Politechnika Opolska
e-mail: e.karas@po.edu.pl
ORCID: 0000-0002-2211-6173

Katarzyna Łukaniszyn-Domaszewska

Politechnika Opolska
e-mail: k.lukaniszyn-domaszewska@po.edu.pl
ORCID: 0000-0002-2165-5095

Katarzyna Mazur-Włodarczyk

Politechnika Opolska
e-mail: k.mazur-wlodarczyk@po.edu.pl
ORCID: 0000-0002-4822-9328

Roman Śmietanski

Politechnika Opolska
e-mail: r.smietanski@po.edu.pl
ORCID: 0000-0002-9255-5665

Cytuj jako: Karaś, E., Łukaniszyn-Domaszewska, K., Mazur-Włodarczyk, K. i Śmietanski, R. (2023). Model budowania współpracy transgranicznej na przykładzie klastra zrównoważonego rozwoju i turystyki prozdrowotnej w regionie polsko-czeskim. W: B. Drelich-Skulska, M. Sobocińska, A. Tomášková (red.), *Ekonomiczne, zarządcze i społeczno-kulturowe wymiary relacji polsko-czeskich* (s. 203-214). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

JEL Classification: F4, F5, R110, F21, F210

Streszczenie: Zrównoważony rozwój na granicy powinien uwzględniać zarówno społeczne, jak i ekonomiczne aspekty. Ważnym problemem staje się zatem określenie możliwości pobudzenia rozwoju przedsiębiorczości transgranicznej w oparciu o istniejące formy współpracy różnych podmiotów występujących w obszarze przygranicznym. W regionie polsko-czeskim wiele inicjatyw ma zachęcić do zwiększenia współpracy i aktywizacji partnerów biznesowych polskich i czeskich.

Takim przykładem jest utworzenie klastra zrównoważonego rozwoju i turystyki prozdrowotnej, który ma zaspokajać potrzeby zarówno społeczne, jak i ekonomiczne w badanym regionie. Proces rozwoju klastra w strefie przygranicznej można uznać za jedno z nowych wyzwań współpracy transgranicznej, która obecnie ewoluuje z partnerstwa dwustronnego w kierunku modelu sieciowego. Klastry służą współpracy podmiotów w ramach określonej przestrzeni geograficznej obszaru, który daje możliwość inicjowania i rozwijania bezpośredniego kontaktu pomiędzy uczestnikami sieci. Celem opracowania jest zaprezentowanie idei inicjatywy klastrowej jako formy wzrostu różnych podmiotów działających w środowisku biznesowym oraz budowania relacji sieciowych pomiędzy nimi w kontekście potrzeb zrównoważonego rozwoju.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój regionu przygranicznego, współpraca transgraniczna, klastr, współpraca polsko-czesko, pogranicze polsko-czeskie.

10.1. Wprowadzenie

We współczesnej, globalnej gospodarce, zorientowanej na innowacje i wszelkie formy postępu gospodarczego, firmy stoją przed wieloma wyzwaniami. Przede wszystkim narażone są na ogromną konkurencję działającą na rynku międzynarodowym, dlatego współpraca z innymi jest kluczowa z perspektywy ich rozwoju (Bleeke i Ernst, 1991). Dynamiczny rozwój gospodarek i społeczeństw również coraz częściej wiąże się z kooperacją (Almodovar i Teixeira, 2009). Przykładem takich interakcji są klastry. W związku z tym coraz więcej firm, instytucji, regionów decyduje się na działanie w klastrze, dostrzegając wiele korzyści z niego płynących (Bojar, 2006). Klastry działające w Europie opierają się na specyficznych modelach, które zostały przyjęte również w Ameryce Północnej i częściowo w Azji (Jankowiak, 2016). Klastry są to wzajemnie powiązane przedsiębiorstwa i instytucje krajowe, mające na celu zwiększenie konkurencyjności, zwiększenie innowacyjności i tworzenie nowych produktów, nowych firm i nowych miejsc pracy. Dlatego miasta, gminy oraz regiony świadomie budują swoje przewagi konkurencyjne i atrakcyjną ofertę, dostosowując ją zarówno do potrzeb i preferencji klientów wewnętrznych, tj. mieszkańców i miejscowych przedsiębiorstw, jak i do oczekiwań klientów zewnętrznych, czyli turystów czy inwestorów (Howaniec i Kurowska-Pysz, 2014).

Natomiast dostępne w ramach Unii Europejskiej programy i systemy wsparcia spowodowały przesunięcie tzw. ośrodków decyzyjnych, kiedyś lokowanych centralnie, teraz umiejscowionych w poszczególnych regionach. Miało to niewątpliwie korzystny wpływ na rozwój tych obszarów, co zarazem stało się niejako katalizatorem współpracy transgranicznej, a także przyczyniło się do rozwoju procesów planowania zintegrowanego na obszarach pograniczy (Kurowska-Pysz, 2016).

Obecnie można zauważyć, że regiony pogranicza, regiony transgraniczne, powiązane geograficznie, historycznie i ekonomicznie, stają się areną rozwoju nowatorskich form partnerstwa międzysektorowego, które zazwyczaj biorze swój początek ze wspólnych projektów unijnych, ale z czasem ma szansę przekształcić się w trwałe, instytucjonalne formy współpracy (Howaniec i Kurowska-Pysz, 2014). Przykładem takiej współpracy może być pogranicze polsko-czeskie i utworzenie klastra zrównoważonego rozwoju i turystyki prozdrowotnej, który ma zaspokajać potrzeby zarówno społeczne, jak i ekonomiczne w badanym regionie. Celem rozdziału jest zaprezentowanie idei inicjatywy klastrowej jako formy wzrostu różnych podmiotów działających w środowisku biznesowym oraz budowania relacji sieciowych pomiędzy nimi w kontekście potrzeb zrównoważonego rozwoju.

10.2. Klastry i inicjatywy klastrowe jako zaawansowane formy rozwoju współpracy transgranicznej

Terytorialny i integracyjny kontekst działalności klastra jest istotnym warunkiem wstępnym do rozważenia możliwości transgranicznego rozwoju klastrów na pograniczu. Relatywnie niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów przygranicznych wskazuje na potrzebę większego nacisku na ekonomiczne aspekty integracji i współpracy, które do tej pory były pomijane na rzecz aspektów społecznych. Istotną i kluczową cechą innowacyjności i konkurencyjności organizacji, nie tylko w regionach przygranicznych, jest ich skłonność do współpracy, w tym do rozwijania różnego rodzaju relacji sieciowych (Bathelt, 2005; Henning i in., 2010; Lazerson i Lorenzoni, 1999; Sheppard, 2005).

Należy podkreślić, że stopień instytucjonalizacji klastrów jest zróżnicowany. Dotyczą one głównie przedsiębiorstw, ale także instytucji działających w zróżnicowanych środowiskach biznesowych, samorządów różnych szczebli, organizacji pozarządowych, lokalnych agencji rozwoju, szkół, instytucji bankowych i sektora B+R, w tym instytucji naukowych (Fromhold-Eisebith i Eisebith, 2005).

Według literatury przedmiotu klastry to geograficzna koncentracja połączonych ze sobą przedsiębiorstw, wyspecjalizowanych dostawców i usługodawców. Samo pojęcie klastra pochodzi od angielskiego słowa *cluster*, oznaczającego grupę ludzi lub rzeczy znajdujących się blisko siebie lub grupę podobnych rzeczy wzrastających bądź trzymających się razem. W literaturze obok proponowanego spolszczenia angielskiego terminu *clusters* funkcjonują również takie określenia, jak (Howaniec i Dudzik-Lewicka, 2011):

- ▶ grona,
- ▶ sieci,

- ▶ klastry przemysłowe,
- ▶ wiązki przemysłowe,
- ▶ lokalne systemy produkcyjne.

Podłoża klastrów można się doszukiwać w koncepcji dystryktów przemysłowych A. Marshalla, w której głównym źródłem produktywności przedsiębiorstw jest łatwy i szybki przepływ wiedzy pomiędzy organizacjami, tworzenie specjalistycznych czynników produkcji i usług, a także wykreowanie wyspecjalizowanego rynku wysoko wykwalifikowanej siły roboczej (Szultka, 2004, s. 8).

Z kolei E. Hill i J. Brennan definiują klastr jako geograficzną koncentrację konkurencyjnych przedsiębiorstw lub instytucji tej samej branży, które mają bliskie relacje kupna – sprzedaży z innymi branżami w regionie, stosują wspólne technologie lub korzystają z wyspecjalizowanej siły roboczej (Hill i Brennan, 2000).

Według definicji OECD (1999) klastry to geograficzne koncentracje wzajemnie powiązanych ze sobą przedsiębiorstw i instytucji specjalizujących się w określonym obszarze działalności gospodarczej.

Koncepcję klastrów stworzył M. Porter, który zaprezentował ją w książce *Konkurencyjna przewaga narodów*. Autor zdefiniował klastr jako: „geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (na przykład uniwersytetów, jednostek normalizacyjnych i stowarzyszeń branżowych) w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale również współpracujących” (Porter, 1990; Porter, 2001, s. 246). Jest to więc forma współdziałania organizacji o dualnym charakterze łączącym konkurencję z kooperacją. Klastr można również zdefiniować jako geograficznie ograniczone aglomeracje przedsiębiorstw (Rosenfeld, 2000), razem generujące efekty synergii. Istotnym założeniem koncepcji klastra jest możliwość osiągnięcia synergii poprzez wspólne działanie na rzecz danej społeczności i terytorium. Klastry jako forma sieci często charakteryzują się luźnymi i dobrowolnymi stosunkami, obejmującymi transfer zasobów między osobami fizycznymi, w tym transfer informacji i wiedzy (Lepik i Krigul, 2009; Szultka, 2004, s. 8).

Klastry powstają zatem w oparciu o trzy główne wskaźniki:

- ▶ skupienie na tym samym obszarze organizacji działających w tych samych lub pokrewnych sektorach,
- ▶ wzajemne oddziaływanie i funkcjonowanie tych organizacji,
- ▶ wertykalne i horyzontalne więzi łączące współpracujące strony (Lachiewicz, 2008, s. 39).

W praktyce gospodarczej sieci kooperujących przedsiębiorstw są różnymi strukturami, które mogą się przejawiać w wielu innych formach, takich jak:

alianse strategiczne, organizacje wirtualne, *joint-venture*, zintegrowane łańcuchy dostaw, holdingi. Nie są to pojęcia jednoznaczne, a definicji jest wiele (Almodovar i Teixeira, 2009). Wśród cech wspólnych sieci przedsiębiorstw i klastrów można wymienić m.in. luźne powiązania, dobrowolność związków, transfer zasobów pomiędzy jednostkami, samodzielność jednostek pod względem ekonomicznym i prawnym, częściowo wspólne cele ekonomiczne. Do cech przypisanych klastrom, ale niekoniecznie innym rodzajom sieci firm, zaliczają się: koncentracja przestrzenna podmiotów, konkutowanie i współpraca, aktywizacja regionu, działania na zewnątrz (Skawińska i Zalewski, 2009).

Wychodząc z klasycznej definicji klastra podanej przez M.E. Portera, zakłada się, że klaster rozpatruje się jako przestrzenną koncentrację firm, która może nie mieć charakteru sformalizowanego i której członkowie mogą nie mieć świadomości, że funkcjonują w granicach klastra. Dopiero świadomy, zorganizowany wysiłek mający na celu poprawę konkurencyjności klastra i świadome uczestnictwo kluczowych graczy możemy nazwać inicjatywą klastrową (Morgulis-Yakushev i Sölvell, 2017; Sölvell, 2008).

Inicjatywy klastrowe można zatem zdefiniować jako „zorganizowane regionalne sieci sektorowe pomiędzy partnerami gospodarczymi ukierunkowane na poprawę wyników innowacyjnych oraz konkurencyjność międzynarodową” (OECD, 2007, s. 13). W inicjatywie sieciowania zaangażowani są kluczowi przedstawiciele danego klastra, którzy w sposób bardziej świadomy i usystematyzowany chcą wpływać na jego rozwój. Zazwyczaj są to przedstawiciele sektorów: administracyjnego, naukowego i gospodarczego. Często inicjatywy klastrowe są finansowane przez ich uczestników, a także ze środków publicznych w ramach programów wsparcia rozwoju klastrów (Morgulis-Yakushev i Sölvell, 2017; Sölvell, 2008). Większość tego typu inicjatyw powstaje w formie projektu i jest przekształcana w bardziej formalne struktury w ciągu 12-36 miesięcy (Baron, 2009).

Zielona Księga Inicjatyw Klastrowych (Sölvell i in., 2003-2006) określa, że na obszarze występowania danego klastra można utworzyć jedną lub kilka inicjatyw klastrowych w danej branży¹. Inicjatywy klastrowe są więc skutecznym instrumentem koncentrowania zasobów i środków, aby osiągnąć masę krytyczną, a także przyspieszyć transfer wiedzy, zasobów oraz *know-how*.

Klustry, czy też inicjatywy klastrowe, zawiązują się najczęściej pomiędzy małymi i średnimi przedsiębiorstwami, skoncentrowanymi w tym samym regionie, wchodzącymi w skład kolejnych części łańcucha wartości, a także będącymi producentami dóbr czy usług komplementarnych, stowarzyszeniami

¹ Przykład województwa opolskiego: na obszarze regionu występują dwie inicjatywy klastrowe z branży energii odnawialnych: Klaster Termomax i Ekoenergia Opolszczyzny. Część firm jest członkami obu inicjatyw.

branżowymi czy jednostkami o wyspecjalizowanej strukturze (OCED, 1999). Budowane są w ten sposób sieci podmiotów w regionie. Dzięki bezpośrednim kontaktom ludzi pomiędzy zrzeszonymi organizacjami następuje transfer wiedzy będący głównym czynnikiem rozwoju nowego systemu innowacyjnego i konkurencyjnego. Stwarza to ogromne szanse na umocnienie sfery regionalnej i rozwój technologiczny, prowadzące do wzrostu znaczenia organizacji lokalnych na rynku międzynarodowym. W strukturze klastra podkreślane są zatem dwa elementy: lokalizacja i przedmiot. Lokalizacja określa koncentrację geograficzną, niezwiązaną z podziałem administracyjnym, ale ze ścisłością powiązań na określonym terytorium. O konkurencyjności klastra decyduje skumulowanie specjalistycznej wiedzy, instytucji, konkurentów, organizacji pokrewnych i osobliwego rodzaju klientów. Koncentracja przedmiotowa określa natomiast dziedzinę działalności klastra. Niezwykle ważne jest zgłębianie wiedzy z tej dziedziny, czemu służy przyciąganie wysoko wykwalifikowanych pracowników będących profesjonalistami w danym zakresie (Lachiewicz, 2008, s. 42-43).

Podsumowując, klastrer to forma współdziałania organizacji mająca następujące cechy:

- ▶ organizacje w nim uczestniczące są skoncentrowane na konkretnym obszarze, czego celem jest pomoc małym i średnim przedsiębiorstwom,
- ▶ ścisłe związanie przedsiębiorstw z instytucjami wspierającymi rozwój przedsiębiorczości,
- ▶ powstanie więzi zarówno horyzontalnych, jak i wertykalnych, formalnych bądź nieformalnych,
- ▶ głównym czynnikiem jego funkcjonowania jest maksymalne wykorzystanie potencjału tkwiącego w zasobach regionu,
- ▶ wygenerowanie produktu określającego charakter lokalnej gospodarki, przyczyniające się do jej rozwoju,
- ▶ współpraca między uczestnikami klastra charakteryzuje się partnerstwem, dialogiem, otwartością i odpowiedzialnością za podejmowane decyzje,
- ▶ ustalenie celów jest wspomagane przez lokalną społeczność, która najlepiej zna warunki rynku danego regionu, co określane jest mianem „partnerstwa społecznego”,
- ▶ jednoczesna konkurencja i kooperacja przedsiębiorstw pozwala na wyrównanie szans między nimi, przyczynienie się do rozwoju konkurencyjności, innowacyjności oraz gospodarki zarówno regionalnej, jak i krajowej (Bojar, 2006, s. 22-23).

Należy podkreślić, że stopień instytucjonalizacji klastrów oraz stopień koncentracji geograficznej są obecnie mocno zróżnicowane. W ujęciu podmiotowym dotyczy to głównie przedsiębiorstw, ale także instytucji działających w zróżnicowanych środowiskach biznesowych (Fromhold-Eisebith i Eisebith, 2005).

W ujęciu koncentracji geograficznej terytorialny kontekst działalności klastra jest istotnym warunkiem wstępnym do rozważenia możliwości transgranicznego rozwoju klastrów na pograniczu. Względnie niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów przygranicznych wskazuje na potrzebę większego nacisku na ekonomiczne aspekty integracji i współpracy. Istotną i kluczową cechą w regionach przygranicznych staje się zatem potrzeba zwiększenia przedsiębiorczości i konkurencyjności organizacji, konieczność większej współpracy oraz rozwoju różnego rodzaju relacji sieciowych (Bathelt, 2005; Henning i in., 2010; Lazerson i Lorenzoni, 1999; Sheppard, 2005). Przykładem takiego działania jest cluster zrównoważonego rozwoju turystyki prozdrowotnej w regionie polsko-czeskim.

10.3. Specyfika projektu polsko-czeskiego klastra na przykładzie klastra zrównoważonego rozwoju i turystyki prozdrowotnej

Projekt polsko-czeskiego klastra zrównoważonego rozwoju i turystyki prozdrowotnej (PL-CZ Green Cluster/ Polsko – český klastř udržitelného rozvoje a zdravotní turistiky) zaplanowany był na okres trzech lat (1.01.2019-31.12.2021 r.), realizowany w ramach programu INTERREG VA Republika Czeska – Polska na lata 2014-2020 i współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego „Przekraczamy granice”. Zakładał on zrzeszenie podobnych i współpracujących ze sobą podmiotów prywatnych i publicznych Polski i Republiki Czeskiej, które wykazują zainteresowanie zagadnieniami zielonej gospodarki, turystyki prozdrowotnej, zrównoważonego rozwoju i ekonomii społecznej. Do projektu klastra transgranicznego zaproszeni zostali reprezentanci biznesu, organizacje pozarządowe, samorządy lokalne, instytucje publiczne i przedstawiciele społeczności lokalnych, jak również naukowcy i studenci. W jego ramach planowano umożliwienie szeroko pojętych „nieoGRANICznych możliwości” współpracy na zasadach obustronnych korzyści, jak również promowanie i internacjonalizację inicjatyw gospodarczych oraz stworzenie aktywnej platformy wymiany doświadczeń (Stowarzyszenie Aglomeracja Opolska). W projekt zaangażowani są:

- ▶ Stowarzyszenie Aglomeracja Opolska (zrzeszenie jednostek samorządu terytorialnego będące płaszczyzną współpracy stowarzyszonych gmin i podmiotów w celu poprawy warunków życia swoich mieszkańców oraz zwiększenia konkurencyjności),
- ▶ Multiserwis Sp. z o.o. (reprezentant branży usług przemysłowych wykonujący izolację i rusztowania przemysłowe, usługi montażowe i montaż mechaniczny),

- ▶ Tecor – Meet new design (produkcja i wdrażanie nowych produktów przeznaczonych dla domów i wygody ich użytkowników),
- ▶ Top Farms Głubczyce (producent zbóż, rzepaku, ziemniaków, buraków oraz mleka),
- ▶ Gospodarstwo Rolne Grzeski Dąb (ekologiczny hodowca zwierząt i roślin oraz producent chleba na zakwasie z prastarych gatunków zbóż),
- ▶ Konopex Ostrava (organizator targów poświęconych konopiom),
- ▶ The National Cluster Association (zrzeszająca organizacje i osoby fizyczne w celu koordynowania zrównoważonego rozwoju inicjatyw klastrowych oraz rozwijania polityki klastrowej w Czechach),
- ▶ Opolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Łosiowie (oferujący doradztwo rolnikom i mieszkańcom wsi województwa opolskiego oraz prace doświadczalne i wdrożeniowe z zakresu agrotechniki, zootechniki, ekonomiki i mechanizacji produkcji rolnej).

Do dotychczas zrealizowanych działań projektu polsko-czeskiego klastra zrównoważonego rozwoju i turystyki prozdrowotnej w poszczególnych latach zostały zaliczone (Stowarzyszenie Aglomeracja Opolska):

- ▶ 2019 – konferencja inauguracyjna projekt, poświęcona projektowi oraz współczesnym trendom funkcjonowania i rozwoju klastrów,
- ▶ 2020 – konferencja „Nowe rozwiązania w produkcji roślinnej – uprawa konopi przemysłowych polskich odmian” w Łosiowie poświęcona zakresowi upraw, zbioru i przetwórstwa konopi przemysłowych oraz możliwości ich zbytu,
- ▶ 2020 – spotkanie informacyjne Konopex InfoDay w Opolu, poświęcone zagadnieniom konopi przemysłowych,
- ▶ 2020 – staż umożliwiający zapoznanie się z dobrymi praktykami w zakresie zainteresowania klastru, w tym zielonej gospodarki na pograniczu polsko-czeskim, obejmujący wizyty studyjne w: Sanatorium Priessnitz w Jeseníku, AGITEC w Sumperk, TRANON z.s w Czeskim Cieszynie, uczestnictwo w spotkaniu z przedstawicielami NCA oraz firmy Konopex w Ostrawie, udział w Farm Festiwal na Farmie Konakov,
- ▶ 2020 – Szkolenie Ambasadorów Klastra Budowanie i kreowanie markowego produktu turystycznego w ramach aktywności „Polsko-czeskiego klastra turystyki prozdrowotnej i zrównoważonego rozwoju” dotyczące potencjału, zagrożeń i wyzwań związanych z polsko-czeską współpracą,
- ▶ 2021 – warsztaty polsko-czeskie dotyczące budowania i kreowania marki produktu turystycznego oraz realizacji celów w ramach polityki zrównoważonego rozwoju,
- ▶ 2021 – udział w „radiowych śniadaniach biznesowych” dotyczących wyzwań, problemów i możliwości współpracy w sferze samorządu i biznesu na pograniczu polsko-czeskim,

- ▶ 2021 – wizyta studyjna w Ostrawie dotycząca sieciowania współpracy i partnerstwa na pograniczu polsko-czeskim, obejmująca m.in. wizytę w: Konsulacie Generalnym RP, Muzeum Techniki Dolne Witkowice, Jine Kafe, Konopný táta, Zamku Cieszyn – instytucji kultury Miasta Cieszyn i Województwa Śląskiego,
- ▶ 2021 – staż dla uczestników projektu obejmujący m.in. wizytę w: Centralnej Oczyszczalni ścieków OVAK, Szkole Ogrodniczej w Ostrawie IT4 Innovations, Theory72, Instytucie Badań Interdyscyplinarnych Uniwersytetu Śląskiego w Karwinie i starej koksowni Karolina.

Przedstawiony polsko-czeski klastr zrównoważonego rozwoju i turystyki prozdrowotnej jest stosunkowo mało sformalizowanym układem sieci współpracy. Obecnie charakteryzuje się luźnymi i dobrowolnymi stosunkami, obejmującymi transfer zasobów między różnymi podmiotami i osobami fizycznymi, w tym transfer informacji i wiedzy. W dłuższej jednak perspektywie o sukcesie tego klastra zdecyduje jakość współpracy wewnętrznej oraz wspólne cele wśród jego uczestników. Ten projekt może być rozwijany i przekształcany w bardziej formalne struktury w okresie 12-36 miesięcy i może się stać ustrukturyzowaną inicjatywą klastrową integrującą podmioty regionu przygranicza. Docelowo oprócz działań gospodarczych powinny być również prowadzone działania promowania i integrowania inicjatyw biznesowych oraz budowania aktywnej platformy wymiany doświadczeń. Istotnym rezultatem będzie zatem możliwość osiągnięcia synergii poprzez wspólne działanie na rzecz danej społeczności i regionu polsko-czeskiego. Wszystkie te elementy zgodnie z koncepcją klastrów stwarzają ogromne szanse na rozwój technologiczny/ekonomiczny oraz wzrost przedsiębiorczości transgranicznej w oparciu o istniejące formy współpracy podmiotów występujących w obszarze przygranicznym.

10.4. Podsumowanie

Klasy powstają obecnie we wszystkich sektorach gospodarki, występują zarówno w sektorach wysokich technologii, jak i tradycyjnych. Charakteryzują się różnym poziomem i zakresem innowacji, która wynika ze sposobu i rodzaju przekazywanej wiedzy. W Polsce wiele klastrów występuje w początkowej fazie rozwoju, trudno zatem o jednoznaczną ocenę tego zjawiska w zakresie określenia przestrzeni i stopnia współpracy. Trudności dotyczą również uzyskiwanych mierzalnych korzyści w działalności klastra. Większość podmiotów w początkowej fazie oczekuje, że taka forma współpracy może doprowadzić do: transferu technologii, tworzenia wspólnych produktów, złożonych usług,

wspólnego realizowania pewnych funkcji (marketingu i promocji branży, projektowania, zaopatrzenia, dystrybucji) oraz usprawnienia przepływu materiałowego pomiędzy podmiotami. Tak sformułowane cele mogą się stać czynnikiem pobudzającym przedsiębiorców do zainteresowania się klastrami w regionie.

Naturalne tendencje do integracji, popularność współpracy międzyorganizacyjnej, a także dostępność mechanizmów wspierających tę współpracę (w tym funduszy strukturalnych) to z pewnością ważne czynniki sprzyjające rozwojowi struktur klastrowych w regionach przygranicznych, które dotyczą podmiotów zewnętrznych zainteresowanych rozwojem klastrów i sieci. Komisja Europejska wskazuje, że regiony, które łączą kapitał podwyższonego ryzyka, kompetencje i wysoką jakość badań nad szerokim portfolio klastrów, mają szansę stać się węzłami innowacji (Ketels i in., 2012).

Takie impulsy rozwojowe są ważne w regionach przygranicznych, często peryferyjnych i marginalizowanych, w większości charakteryzujących się relatywnie niższymi wskaźnikami rozwoju gospodarczego i społecznego, również o słabszym potencjale inwestycyjnym. Dla tych regionów szczególnie ważny jest dostęp do cennej wiedzy i umiejętności pokonywania różnego rodzaju barier rozwojowych, w tym barier w relacjach transgranicznych, dzięki którym wspierana jest spójność gospodarcza i społeczna pogranicza.

Zauważa się, że rośnie zainteresowanie tworzeniem klastrów międzynarodowych w Polsce. W regionie przygranicznym z Czechami powstała inicjatywa klastrowa, która swoim zasięgiem obejmuje podmioty występujące w obszarze Opolszczyzny i Ostrawy. W ramach współpracy transgranicznej mają być realizowane cele przedsiębiorstw działających w obszarze turystyki prozdrowotnej oraz umocnienie relacji współpracy i dalszy rozwój sąsiedzkich kontaktów między wspólnotami, podmiotami gospodarczymi i władzami terytorialnymi.

Klasy mają szansę stać się skutecznymi, przyszłościowymi formami współpracy transgranicznej, które przyczynią się do lepszego wykorzystania zróżnicowanego potencjału całej granicy, skutecznie pokonując bariery w budowaniu wzajemnych relacji między społecznościami sąsiadującymi, a także powodując bardziej dynamiczny rozwój całego regionu transgranicznego.

Rozwój struktur klastrowych na pograniczu przyczynia się do przezwyciężenia negatywnych aspektów peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych, w tym wykorzystania rozwoju możliwości wynikających z bliskości sąsiedniego kraju, jak również promocji idei europejskości, jedności i współpracy międzynarodowej, szerzenia wpływów społeczno-kulturowych i innowacji.

Nie ulega wątpliwości, że o rozwój społeczno-gospodarczy regionu przygranicznego powinny dbać wszystkie kluczowe zainteresowane strony dwóch sąsiadujących krajów. Utworzenie klastra transgranicznego powinno obejmować przede wszystkim podmioty prowadzące działalność gospodarczą (w tym

firmy, organizacje społeczne, publiczne i instytucje rządowe świadczące wybrane płatne usługi oraz niektóre szkoły i media). Ponadto jest także miejsce dla instytucji i organizacji *non-profit* oraz szeroko pojętych środowisk okołobiznesowego i społecznego.

Obecnie na przykładzie pogranicza polsko-czeskiego, a zwłaszcza województwa opolskiego i kraju morawsko-śląskiego, wśród kluczowych i dominujących obszarów integracji wskazać można kulturę i turystykę.

Bibliografia

- Almodovar, J. i Teixeira, A. C. (2009). A conceptualizing clusters through the lens of networks: A critical synthesis. *FEP Working Papers*. Pobrane 23 października z http://www.fep.up.pt/investigacao/workingpapers/09.07.15_wp328.pdf
- Baron, M. (2009). *Inicjatywy klastrowe w województwie opolskim: wyzwania, modele, rola animatorów. Materiały szkoleniowe*. Głucholazy.
- Bathelt, H. (2005). Cluster relations in the media industry: Exploring the "Distanced Neighbour" Paradox in Leipzig. *Regional Studies*, 39, 105-127.
- Bojar, E. (2006). *Klasy jako narzędzia lokalnego i regionalnego rozwoju gospodarczego*. Lublin: Wydawnictwo Politechniki Lubelska, Katedra Ekonomii i Zarządzania Gospodarką.
- Bleeke, J. i Ernst, D. (1991). The way to win in cross-border alliances. *Harvard Business Review*, 69, 127-135.
- Fromhold-Eisebith, E. i Eisebith, G. (2005). How to institutionalize innovative clusters? Comparing explicit top-down and implicit bottom-up approaches. *Research Policy*, 34, 1250-1268.
- Henning, M., Moodysson, J. i Nilsson, M. (2010). Innovation and regional transformation. W: *From clusters to new combinations*. Region Skane.
- Hill, E. W. i Brennan, J. F. (2000). A methodology for identifying the drivers of industrial clusters: The foundation of regional competitive advantages. *Economic Development Quarterly*, (14).
- Howaniec, H. i Dudzik-Lewicka, I. (2011). Rola klastrów w rozwoju przedsiębiorczości. W: R. Barcik, H. Howaniec, W. Waszkielewicz (red.), *Strategiczne planowanie, marketing i logistyka w zarządzaniu organizacjami*. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Naukowe ATH.
- Howaniec, H. i Kurowska-Pysz, J. (2014). *Klaster jako instrument rozwoju polsko-słowackiej współpracy transgranicznej*. Dąbrowa Górnicza.
- Jankowiak, A. H. (2016). The attractiveness of Poland for Asian foreign direct investments in the context of clusters formation. *Asia-Pacific Journal of EU Studies*, 14(1).
- Ketels, C., Lindqvist, G. i Sölvell, Ö. (2012). *Strengthening clusters and competitiveness in Europe. The role of cluster organisations*. The Cluster Observatory.
- Kurowska-Pysz, J. (2016). Opportunities for cross-border entrepreneurship development in a cluster model exemplified by the Polish-Czech border region. *Sustainability*, 8(3), 230. <https://doi.org/10.3390/su8030230>
- Lachiewicz, S. (2008). *Komunikacja wewnętrzna w organizacjach sieciowych*. Łódź: Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej.
- Lazerson, M. i Lorenzoni, G. (1991). The firms that feed industrial districts: A return to the Italian source. *Industrial and Corporate Change*, 8(2), 235-265.
- Lepik, K. L. i Krigul, M. (2009). Cross-border cooperation institution in building a knowledge cross-border region. *Problems And Perspectives in Management*, 7, 33-45.

- Morgulis-Yakushev, S. i Sölvell, Ö. (2017). Enhancing dynamism in clusters: A model for evaluating cluster organizations' bridge-building activities across cluster gaps. *Competitiveness Review. An International Business Journal*, 27(2), 98-112. <https://doi.org/10.1108/CR-02-2016-0015>
- OECD. (1999). Boosting innovation: The cluster approach. Paris: OECD Publishing. Pobrane z www.oecd.org/document/23/0,3343,en_2649_34273_1894871_1_1_1_1,00.html. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264174399-en>
- OECD. (2007). *A european network of excellence for cluster management. Matching and promotion*. OECD Publications.
- Porter, M. (1990). The cooperative advantage of nations. *Harvard Business Review*. Pobrane z http://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/50387/mod_resource/content/0/Porter-competitive-advantage.pdf
- Porter, M. (2021). *Porter o konkurencji*. Warszawa: PWE.
- Rosenfeld, S. A. (2000). Community college/cluster connections: Specialization and competitiveness in the United States and Europe. *Economic Development Quarterly*, 14, 51-62.
- Sheppard, E. (2005). Positionality and globalization in economic geography. W: V. Giovanna (red.), *The changing economic geography of globalization: Reinventing space*. Oxfordshire UK: Taylor & Francis.
- Skawińska, E. i Zalewski, R. I. (2009). *Klasy biznesowe w rozwoju konkurencyjności i innowacyjności regionów. Świat-Europa-Polska*. Warszawa: PWE.
- Sölvell, Ö. (2008). *Clusters. Balancing evolutionary and constructive forces (Redbook)*. Stockholm: Ivory Tower Publishers.
- Sölvell, Ö., Lindqvist, G. i Ketels, C. (2003-2006). *The Cluster Initiative Greenbook*.
- Stowarzyszenie Aglomeracja Opolska. Polsko-czeski klaster zrównoważonego rozwoju i turystyki prozdrowotnej. Pobrane 22 września 2022 z <https://aglomeracja-opolska.pl/polsko-czeski-klaster/>
- Szultka, S. (2004). *Klasy. Innowacyjne wyzwanie dla Polski*. Gdańsk: Wydawnictwo Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.

Model of Building Cross-Border Cooperation on the Example of a Cluster of Sustainable Development and Pro-Health Tourism in the Polish-Czech Region

Abstract: In the sustainable development of the border, both the social and economic aspects of development should be considered. Therefore, it is an important problem to identify the possibilities of stimulating the development of cross-border entrepreneurship based on existing forms of co-operation between various entities in the border area. In the Polish-Czech region, there are many initiatives aimed at promoting the growth of co-operation and activation of both Polish and Czech business partners. One such example is the creation of a cluster for sustainable development and health-promoting tourism, which is intended to meet both social and economic needs in the analysed region. The process of cluster development in the border area can be seen as one of the new challenges of cross-border co-operation, which is currently evolving from a bilateral partnership to a network model. Clusters are used for the co-operation of institutions within a certain geographical area, which provides an opportunity to initiate and develop direct contacts between network participants. The aim of the article is to present the idea of a cluster initiative as a form of growth of various entities operating in the business environment and building network relationships between them in the context of sustainable development needs.

Keywords: sustainable development of the border region, cross-border cooperation, cluster, Polish-Czech cooperation, Polish-Czech borderland.